

gospodarske, obrtniške in narodne.

zhajajo vsako sredo po celi pôli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 4 gold., za pol leta 2 gold., za četrt leta 1 gold.; pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gold. 60 kr., za pol leta 2 gold. 40 kr., za četrt leta 1 gold. 30 kr.

V Ljubljani v sredo 30. julija 1879.

Obsseg: Gospod kaplan, „gospodarstveni reformator“. — Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov. (Dalje.) — Prijazna beseda vipavskim kmetovalcem. — Nova nam pšenica. — Minister kupčijstva Chlumetzki in pa avstrijsko rokodelstvo. — Na hvalo jagodam. — Jezikoslovne opazke. (Dalje.) — Književstvo. — Mnogovrstne novice. — Dopisi. — Novičar.

Gospodarske stvari.

Gospod kaplan, „gospodarstveni reformator“.

„Dobro jutro, gospod župnik!“ — „Bog daj, dobro jutro, gospod kaplan! No, kako se kaj imate?“

„E, veste, gospod oče, ves božji dan bi se človek jezil. Pomislite, danes hoté ljudjé gnati junico k biku — danes, 11. dan aprila!“ ...

„Nu, bi li bila to kakošna nesreča“ — odgovorí dobrovoljno župnik — „morebiti pa sili po plemenu?“

„Lepo Vas prosim, ako se danes ubrejí (potegne iz žepa „Pratiko“) ima tele ravno dne 20. januarija in ne more biti dobra molzna krava“.

„Je li dan 20. januarija nesrečen dan? Prav takrat je moj god in veselilo bi me, če dobóm čvrstega telčka za vezílo.“ — A razvneti kaplan tudi tega oskromnega veselja ni hotel pustiti svojemu župniku. „Ta dan ni nesrečen dan“ — odgovarja kaplan — „al krava naj ima teleta tedaj, ko je dosta presne paše in se jej lahko daje dobre klaje več, da potem obilnejše mólze in je poznejše ves čas dobra mólzna krava, če tudi ima še kedaj teleta v takem času, ko ni paše ugodne. Ravno zato sem hotel ljudí poučiti — a najbrž jim ni šlo v glavo — da se junica najmanj do meseca julija ne smé pustiti k biku, kajti poleg tega, da je junica še slabotna in se do tačas precéj popravi, je tudi to dobro, da se potem oteletí meseca majnika in potlej je upati, da bode čvrsta molzna krava.“ —

Tako sta se pogovarjala v nekem farovžu župnik in kaplan in da dragi bralec pogovor boljše umeje, popišem z nekaterimi besedami oba gospoda in nju okolico.

Mlajši duhovnik, naobražen mlad mož s prijaznim obrazom in vnet za vse dobro in koristno, je bil še le nekoliko mesecev v farovžu za kaplana. Prišel je bil naravnost iz mesta na kmete, ko je bil v mašnika posvečen. A med učnimi predmeti v semenišči je bilo tudi kmetijstvo. Se vé, da bilo je kmetijstvo tako rekoč le postranski predmet in da se je učilo le teoretično in zgolj le o najvažnejših glavnih naukih.

Naš kaplan je v semenišči izvrstno dobro prestal preskušnjo iz kmetijstva, in zatorej je smel reči samemu sebi, da je prav uméval uke dobrega gospodarstva. Škof, kateri je poznal vsakega svojega duhovnika po svojstvih in dušni kreposti in se je pri umeščevanju mladih duhovnikov posebno oziral na to, da je prišel sleherni v takošen kraj, kjer bi mu bilo moči plodovito

delovati, poslal je našega mladega duhovnika kaplanovat na kmete k nekemu starejšemu dobrovoljnemu župniku, čegaver prihodnina je imela glavni svoj izvor v kmetijstvu. Brezdvomno je uvideval njega viši pastir uže v duhu, kako bode mladi mož župnijsko gospodarstvo lepo prestvaril na vzor kmetijstvu in tako razven dušnega blagostanja, katero pospeševati je dušnemu oskrbniku prva dolžnost, zboljšaval močno tudi blagostanje vernikom in osobito gospodarjem svoje fare.

Gosp. župnik je bil svojega novega sodelovca prav vesel, kajti uže v prvih dneh je začel izpoznavati, da mu sme in more vse zaupati. Gospodu župniku se je jako prilegal pokoj, ker bil je uže prileten mož in telesne moči so mu pešale; jako vesel je bil svojega „gospodarstvenega oskrbnika“ — tako je šaljivo nazival kaplana — in kedar sta opoludne in z večera sedela pri kozarci vina ter prijazno se menila to in uno, vedel mu je „oskrbnik“ poročati najzanimivejših stvari o raznovratnih oddelkih gospodarstvenih. A tudi kaplan je bil vesel, ker mu je bilo moči, tako prijetno upotrebljati pri kmetijstvu svoje proste ure. Obema se je zatorej godilo po volji.

Al kakor sta si bila prijazna župnik in kaplan, tako težavne so bile vendar kaplanu razmere do poslov in dniarjev. Ti niso bili kaj veseli tega večnega „vavpeta“ — kakor so imenovali kaplana. — Prej je bila navada, da so ljudje pri farovškem delu se dobro izpočivali od truda prejšnjih dní, al novi oskrbnik gospodarstva ni trpel nikakih lenúhov na polji, ampak je hotel, da se delo izvrší povsod hitro in vselej natanko. Drev in davi je bil delavcem za petami, kedar so mu to dovoljevale dolžnosti njegovega poklica, in povedal jim je uže na jutro, koliko morajo opraviti do večera.

Nihče se ne čudi, ako povem, da si je kaplan s svojo gorečnostjo zanétil sovraštvo v faranih, in ko je nekoč celó dejal, „kako hoče poskrbeti, da bode cenó in dobro kosíla in mlatíla mašina, ter, da se omislíjo še mnoga druga, večjemu gospodarstvu koristna orodja“, nakopal si je na glavo jezo polovice faranov. Govorili so: „Doslé smo imevali vsaj v farovži še zaslužka, al kaj nam je početi ubožcem, ako bode gospodu župniku mašina kosíla in mlatíla? Duhovniki nimajo srcá za ljudstvo — so mrmrali — in vzlasti kaplan, tá tá je še le prav sitnež“ itd.

Pritožbe takošne in jednake o neljubem kaplanu prišle so po ovinkih tudi na uho gospodu župniku. Prišla je vélika dekla in povedala, „da pustí službo, ako jo hočejo brez mirú trpinčiti; saj vendar umeva svojo živino gleštati in mlekarstvo boljše, nego li „„,kedó

drug“ — in nikdar se ni počenjalo v hlevu z mlekom to in ono, kakor sedaj.“ Ustopil je hlapec, govoreč, „da je on uže orál, ko so „„drugi ljudje““ še nosili abecednik pod pazduho, zatorej ga sedaj nima kedó učiti, kako se orje.“ Takisto so se oglašali drugi posli.

„Čudno“ — je dejal župnik sam sebi — „saj ima vendar moj kaplan zgolj dobre namene, a ljudém ni po gódu; če se godí dalje tako, zapustí me vsa družina.“

Najmirnejše je prenašala vse prenapredbe stara Jera, ki je iz davna gospodarila in kuhala v farovžu. Res, krvavelo je tudi njej srcé, ko je morala poklátí kokoši, katere je uže 10—12 let po materski redila, ker se je govorilo, „da so nerabljivi žerubi“. Tako rada je imela živalice, če tudi so uže 10 let jako po malem legle jajec, zato je imela mladih jarčic, in te so vendar toliko nalegle jajec, kolikor jih je bilo treba za dom. Umevati le ni mogla gospoda župnika, kako dovoljujejo vse te smrtne sodbe njenim kokošim! Od kokoši se niti zárod ni ohranjal, nego neutrudljivi „gospodarstveni oskrbnik“ si je naročil iz daleč jajec za valiti, „da bi prišel do čvrstega zaroda.“ Toda tû bi skoraj bil služil ljudém v smeh: poslana jajca so bili zaprtki in izvalilo se ni niti jedno pišče. Uže so si škodoželjni ljudje šepetali na skrivaj, „kaj bode li s tem piškavim zarodom“, ko je v tem dospela druga poslatev jajec ter se je pokazal drugačen vspeh. Po nekolikih tednih so pokazala krepka ogrodjiča izvaljenih piščet lepe bramajske kokoši.

Vendar našega kaplana prenapredbe niso sezale zgolj na okrožje farovško, nego vse ljudi, kateri so mu prišli pred oči, je skušal pridobivati za umno gospodarstvo. Počenši v šoli pri otrocih, katerih je poučeval v tem obziru, do samostojnih zemljišnih gospodarjev se je širil njega pouk. Poslednjim je dajal obilo dobrih svetov, kako naj si napravijo gnojišča — kakoršno je v farovžu — in kako si z lahka obračajo na veliko korist odtekajočo gnojnico. Tudi jih je učil cepiti drevje ter jim ponujal cepičev najžlahnejših vrst iz farovškega vrta brez vsega plačila. Žal, imel je sicer mnogo slušalcev, al izprva se skoraj nikdo ni ravnal po njega ukih.... Temu se je zdelo prezidovanje gnojišča predrago, drugemu se je uvidevalo požlahnovanje sadnih dreves pretežavno in negotovo, tretji je menil, da svoje njive ne sme globočje orati, nego dozdej, in moker travnik je prav v suši najboljši. In tako so se — največ za njega hrbtom — sklepala različna ugovarjanja, da bi le ne bilo dati slovó starim ukoreninjenim navadam in vražam. Osobito, kar se tiče gospodarskih mašin — sam uže ne vem, kako so se ljudje repenčili proti njim, in konec vsemu protivenju je bila stara pesem: „to so igrače, katere so samo za bogatine, imejoče novcev, Bog zná koliko! Nekateré cenó kupljene mašine, ki zaradi tega tudi niso bile za rabo, so storile ljudi nezaupne. A vrhu vsega se je čul samo en glas: „duhovnik naj opravlja svojo službo v cerkvi in šoli, tam je njemu mesto; al na njivi, tû uže samí znamo, česa nam je delati, zatorej ne potrebujemo učitelja.“

Tako se je godilo skorej dve leti. Prijateljstvo župnikovo in kaplanovo pa je ostalo neskaljeno, kajti spoštovala sta drug drugega.

Začenjal je zoréti sad vsega prizadevanja kaplanovega. Farovške njive so se na bližnjem klancu, odkodar se je videla vsa okolica, lahko razločevale od vseh drugih na prvi pogled. Zibalo se je po njih težko klasje, v tem, ko je na marsikaterega soseda zemlji vzrastlo le ničevó žito ali plevel. Sadni vrt, pred dvema letoma, ves obrezan, da bi človek bil mislil, po njem je, rodil je sedaj okusno sadje, kakoršnega uže davno prej ne. Krave župnikove so bile najlepše v vsi vasi, in teleta svoja je župnik prodajal 30% dražje od drugih

sosedov. Tudi pôsli so se bili počasi privadili novemu redu in vrla Jera je imela nove kokoši rajši, nego li prejšnje stare, kajti za jajca, ki so jih legle, je toliko novcev dobivala, kolikor je bilo kuhinjskih troškov, ni jej bilo zdaj več treba hoditi „starega gospoda“ prosit novcev za „to in óno“. In dninarji, dobro plačani, so zeló pridno delali, rekoč: „delajmo kurajžno, sicer pridejo mašine in nam je prijeti beraško palico.“

Kedaj bode neki vlada oskrkela več prilike bogoslovcem učiti se kmetijstva in po taki poti deželam dala mnogo gospodarstvenih misijonarjev?

Po „Wr. landw. Ztg.“ posnel prijatelj kmetijstvu.

Opis nekaterih sadnemu drevju škodljivih mrčesov.

C. Drevesne uši.

(Dalje.)

2. Krvna uš (Blutlaus, *Aphis lanigera*). Ta drevesna uš, katera se je še le v poznejem času v več krajih prikazala, napada osobito jablanova drevesa in prouzročuje neizrečeno škodo, kamor se je zanesla. Ona je belkasto-ružava škodljivka, poseda navadno v razpokah in ranah drevesne skorije in lesa, a čestokrat tudi pod zemljo na drevesnih koreninah. Ako se zmečka, da iz sebe nek krvavo-rudeči sok, od katerega tudi ime tega mrčesa izvira. Pokončuje se veliko težavneje kakor njene sovrstnice (druge drevesne uši), ker njena zalega v zemlji prezimuje in hudi mraz brez vse škode prenaša.

Izrezovanje napadenih drevesnih delov, opiranje sè zelenim mjiom (žajfo), umivanje z močnim tabakovim lugom ali pa špiritom so še najboljši pokončevalni pripomočki te hude uši. Tudi je dobro napadene drevesne dele dobro z apnom pobeliti in apna okoli drevesa v zemljo podkopati, katero v zemlji prezimujejo krvne uši pokončá in umorí. Vsi ti (razen zadnje navedenega) pokončevalni pripomočki se pa le pri nizkih in mlajših visokorastečih jabolčnih drevesih dajo vspešno izvesti.

3. Škrlatne uši, ščitarice (*Schildläuse, coccida*). Brezflafutne babice tega mrčesa imajo ščitu podobno, podolgovato ali pa skoraj popolnoma okroglo truplo, pod katerim svoja jajčica na drevesno skorijo nesó, in to v obilnem številu, večidel v neko svilnato tvarino, na katerih poginejo, se usušé in ostanejo na njih kot pokrivalo in bramba proti slabemu vremenu. One imajo rilčke, zeló tanke, iz 6 do 25 udkov obstoječe tipalnice, ostanejo vedno nepremično na istem mestu in živé se od drevesnega soka.

Njihovi, malim muham podobni mandeljci imajo po dve, tudi po štiri kviško štrleče flafutice, a na zadnjem delu trupla pa po dve ščetinici in so brez rilčkov; prej kot flafutice dobé, spremenijo se v nimfe. — Te uši oškodujejo navadno enoletne mladike — najraje hruševga drevja, napadajo pa tudi druge gladke drevesne dele; izsrkovaje sok zadržujejo drevo v rasti; obodena skorja eno- in dveletnih mladik se čestokrat skoraj do lesa olupí, sicer pa postane rapavo-šuplja, kakor da bi grintava bila. Take mladike tudi niso za požlahnjevanje primerne, ker se na njih jajčica tega mrčesa nahajajo in z mladiko vred prenešen je tudi mrčes sam na mlado drevesce, kateri prec iz začetka sadjerejcu nepotrebnega in sitnega dela napravlja. — Mladike je lahko po rapavi koži spoznati.

Pokončujejo se ščitarice najzdatneje s tem, da se raz mladike dobro okrtačijo in se napaderi deli z apnom pobelijo, katero njihovo morebitno zalego umorí in zadano oškodovanje mladik popolnoma zazdravi.